

İRAN'IN FİLİSTİN-İSRAİL SİYASETİNİ ANLAMLANDIRMA

MUSTAFA CANER

Araştırma Görevlisi SAKARYA ÜNİ.

“

Yıllar içerisinde İran'da gündelik siyasi propagandanın en önemli bileşenlerinden olan apartman duvarlarına yapılan resimlerde, basılan pullarda, sokaklara asılan afişlerde ve toplu taşımadaki ilanlarda İsrail karşıtlığı ve Filistin'e olan destek hep vurgulandı.

”

İran'ın Filistin-İsrail siyaseti ideolojik ve pragmatik olmak üzere iki sütun üzerine oturmaktadır. İdeolojik siyaset daha çok iç kamuoyunu hedef almaktadır. Pragmatik siyaset ise İran'ın ulusal çıkarlarına dayalı dış siyasetini nitelemektedir. İran kendi kamuoyuna yönelik İsrail karşıtı ideolojik sermayesini (semboller, törenler, posterler, sloganlar, isim-

lendirmeler vs.) ciddi biçimde kullanmakta, buna mukabil dış politikada ise farklı dengeleri bir arada düşünerek Filistin-İsrail siyasetini ulusal çıkarlarına uygun bir zeminde yürütmektedir. İslam Devrimi sonrası kamuoyunun yüksek seviyede seyreden İsrail karşıtı bilinci, geçen yıllar ve muhtelif sosyo-ekonomik sorunlar sebebiyle erozyona uğramıştır. İran'ın Filistin'deki örgütlerle olan ilişkisi ise tarihsel süreçte farklı değişkenlerce biçimlendirilmiştir.

İRAN'IN İDEOLOJİK FİLİSTİN-İSRAİL SİYASETİ

İran İslam Devrimi öncesinde İran'ın İsrail ile olan ilişkileri diğer Ortadoğu devletlerine kıyasla olumlu seyir izlemekteydi. 1950 yılında İsrail de facto tanınmıştı. Türkiye'nin ardından İsrail'i tanıyan ikinci İslam ülkesi İran'dı. İki ülke ilişkilerinde petrol ticaretine dayalı ekonomik ilişkiler önemli boyuttaydı. Ancak 1979 İran İslam Devrimi'nden sonra bu ilişki biçimi tamamen

değiştirdi. Ayetullah Ruhullah Humeyni'nin liderliğinde yeni kurulan İslam Cumhuriyeti, ABD'yi "büyük şeytan" olarak kodlarken İsrail'e de "küçük şeytan" lakabını uygun gördü. İsrail ile diplomatik ilişkiler hemen kesildi ve devrimci İran'ın gözünde İsrail düşman konumuna geldi.

İnsani, ekonomik ve siyasal olarak İran'a ve aynı zamanda Irak'a da çok ciddi zarar veren İran-İrak Savaşı tam sekiz yıl sürmüştü. Bu kadar uzun süren bir savaşta ideolojik anlatının ve savaşanların motivasyonunun diri tutulmasının önemi son derece yüksektir. Bu bağlamda savaşın motivasyon kaynaklarından birisi Humeyni

tarafından, "Kudüs'e giden yol Kerbela'dan geçer" şeklinde ifade edilmişti. Humeyni savaşa ve savaşçılara İslami bir kutsiyet atfediyor, İran'ın mücadelesinin bir anlamda Kerbela'da savaşıp şehit düşen Hz. Hüseyin ve yoldaşlarının mücadelesi olduğunu, nihai hedeflerinin ise Kudüs olduğunu ifade ediyordu. Yani bu savaş aslında Irak ile birlikte İsrail'e karşı veriliyordu.

Yıllar içerisinde İran'da gündelik siyasi propagandanın en önemli bileşenlerinden olan apart-

man duvarlarına yapılan resimlerde, basılan pullarda, sokaklara asılan afişlerde ve toplu taşımadaki ilanlarda İsrail karşıtlığı ve Filistin'e olan destek hep vurgulandı. Yapılan siyasi gösterilerde, bayramlarda ve törenlerde ABD bayrağı ile birlikte İsrail bayrağı da ateşe verildi. Humeyni'nin halefi olan Hamaney ise İsrail'i "kanserli bir tümöre" benzetti. İsrail'den bahsettiği çoğu zamanlar Hamaney, bu benzetmeyi kullandı ve kullanmaya devam etmektedir. İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani de Hamaney'in "kanserli tümör" söylemini paylaşmış, İsrail'i "çakma rejim" ve te-

rör kaynağı olarak ifade etmiştir. Bir önceki İran Meclisi Başkanı ve önümüzdeki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde adaylığını açıklayan Ali Laricani de İsrail'i "tüm terörün anası" olarak isimlendirmişti. Eski cumhurbaşkanlarından reformist Muhammed Hatemi de İsrail'i "bölgedeki tansiyonun kaynağı" olarak nitelemişti.

Dinî lider Hamaney, müteaddit defalar İsrail devletinin yıkılacağından bahsetmiştir. Hatta 2015 yılında İsrail'in 25 yıl içinde yok olacağı kehanetini ortaya atan Hamaney'in bu sözlerine referansla 2017'de İsrail'in yıkılmasına ne kadar kaldığını gösteren bir geri sayım sayacı Tahran'ın Filistin Meydanı'nda sergilenmeye başlanmıştır. Buna ek olarak 2021 yılının başında İran Meclisi, İsrail'in yok edilmesine yönelik bir tasarıyı görüşmüştür. Devrim Muhafızları komutanlarının İsrail'in yok edilmesine yönelik beyanlarını ise burada zikretmeye sayfalar yetmez.

“

Yıllar içerisinde devrimin kurucu anlatısının özellikle gençlerin nezdinde aşınması ve son yıllarda ağırlığı hissedilen ekonomik sorunlar, Filistin anlatısının iç kamuoyunun konsolidasyonuna yönelik etkisini de zayıflatmıştır.

”

Her yıl İran'da düzenlenen "Kudüs Günü" törenleri de İsrail karşıtı duygusal sermayenin en önemli yatırım kaynaklarından biri olmuştur. Kudüs Günü törenleri yal-

nızca İsrail karşıtı slogan, gösteri ve konuşmaların damga vurduğu değil; aynı zamanda İran'ın askerî teknolojisinin ne kadar ileri gittiğinin gösterildiği, son teknoloji ürünü füzelerinin, İnsansız Hava Araçları'nın (İHA), silahlarının vs. sergilendiği mutantan gösterilerdir. Bu anlamda İran'ın dünyaya sert gücünü gösterdiği bir organizasyondur.

Tüm bu ideolojik kurguyu yakından takip edenler, aslında asıl muhatabın İranlılar olduğunu bilirler. Buradaki temel gaye İran milletini her zaman savaşa ve mücadeleye hazır tutmak, aslında İran Devrimi'nin ilk yıllarının ve İran-İrak Savaşı döneminin baskın anlayışı olan topyekûn mücadelenin ideolojik zeminini inşa etmektedir. Fakat yıllar içerisinde devrimin kurucu anlatısının özellikle gençlerin nezdinde aşınması ve son yıllarda ağırlığı hissedilen ekonomik sorunlar, Filistin anlatısının iç kamuoyunun konsolidasyonuna yönelik etkisini de zayıflatmıştır.

İRAN'IN PRAGMATİK FİLİSTİN-İSRAİL SİYASETİ

İran'ın İsrail karşıtlığının ideolojik boyutuyla paralel olarak Filistin

örgütlerine verdiği maddi destekten de bahsedilebilir. Bu noktada İran'ın Filistin Kurtuluş Örgütü'nden (FKÖ) ziyade İslami Direniş Hareketi (Hamas) ve İslami Cihat ile olan ilişkilerinin yoğunluğunu zikretmek doğru olacaktır. FKÖ ile İran'ın yıldızı tarihsel olarak barışmamaktadır. İslam Devrimi'nin ilk yılında iki taraf arasındaki olumlu atmosfer, FKÖ lideri Arafat'ın İran-İrak Savaşı'nda Saddam Hüseyin'i desteklemesiyle sona ermiştir. Daha sonraki dönemde de ilişkiler inişli çıkışlı bir seyir izlemiş, kesintisiz bir olumlu grafik çizmemiştir. İran'ın FKÖ'ye zaman zaman sınırlı bir desteği söz konusu olmuştur.

Öte yandan Hamas ve İslami Cihat örgütlerinin İran'dan özellikle son yıllarda aldıkları desteğin kapsamının genişlediğini söylemek mümkündür. İran hem parasal hem askerî-teknik yönden İslami Cihat ve Hamas'a yardım etmektedir. Bu desteğin kapsamında füze, roket ve silah yardımı zikredilebilir. Ayrıca aylık on milyonlarca dolar tutarında para yardımı yapıldığı da iddia edilmektedir. Hem eski Hamas lideri Halid Meşal hem de şimdiki Hamas lideri İsmail Heniyye, yardımlarından ötürü

İran'a farklı zamanlarda teşekkür etmişlerdir. İran'ın yardımları Suriye iç savaşının ilk yıllarında Hamas'ın Suriyeli muhaliflerden yana tavır almasıyla bir müddet aksamıştır. Ancak Hamas, Gazze'nin tecrit edilmişliğinin etkisiyle İran'a mecbur kaldığı için bir süre sonra İran ile ilişkilerini yeniden rayına oturtacak adımlar atmak durumunda kalmıştır.

Benzer şekilde İslami Cihat örgütü de özellikle kurucusu Fethi Şikaki'nin Ayetullah Humeyni'nin öğretilerine olan hayranlığı ve örgütün İran İslam Devrimi'nin bölgeye yayılmasını destekleyen tavrı dikkate alındığında uzun yıllar İran'a en yakın Filistin örgütü olarak değerlendirilmiştir. Ancak Yemen'de Husileri desteklemeyi reddetmeleri, İslami Cihat'ın İran desteğinden yoksun kalmasına sebep olmuştur. Bir müddet aksayan ilişkilerin daha sonra iki taraf yetkililerinin de olumlu açıklamalarına dayanarak yeniden düzeldiği söylenebilir. İran'ın desteği olmadan İslami Cihat da bir yere kadar dayanabilmiştir. Hem Hamas hem de İslami Cihat, kendilerine silah yardımı yapabilecek başka bir güçlü aktör bulunmadığından, İran desteğine muhtaç durumdadırlar.

İran'ın Filistin örgütlerine verdiği desteğin kendi bölgesel siyasi tercihleriyle uyumlu olduğu ve

pragmatik bir niteliği haiz olduğu görülmektedir. Milliyetçi bir tona sahip FKÖ'ye kıyasla İslamcı kimliği ile maruf örgütlere desteği daha yüksektir. Bu İslamcı örgütler de ancak İran'ın bölgesel nüfuz kapasitesini artırmaya matuf siyasi tercihleriyle uyumlu hareket ettikleri nispette İran'ın yardımlarına mazhar olabilmektedirler. İran'ın bölgesel siyasetinden ayrı bir doğrultuda siyasi tercihte buldukları takdirde İran hemen verdiği desteği azaltmakta ya da kesmektedir. Dolayısıyla İran için Filistin örgütlerine destek, Filistin davasına koşulsuz destek şeklinde değerlendirilemez. Bu örgütleri ancak kendi siyaseti hedefleri doğrultusunda araçsallaştırabildiği ölçüde desteklemektedir.

Son yıllarda İran ve İsrail arasındaki doğrudan ve dolaylı çatışmaların şiddetlendiği tespiti yapmak mümkündür. İran'ın Suriye'deki askerî varlıkları sürekli İsrail hava saldırılarının hedefi olmaktadır. Bunun dışında İran'da yaşanan Muhsin Fahrizade suikastında ve muhtelif sabotajlarda İsrail'in parmağı olduğu hemen he-

kesindir. İsrail'in saldırganlığına karşılık İran görünür bir etkili mukabelede bulunamamaktadır. İran'ın İsrail'e sert bir karşılık vermesi, çok daha geniş ölçekli bir savaşı tetikleyebilir ve böyle bir olasılık nükleer müzakere sürecini bitirebilir.

İsrail'in 2021 yılının Mayıs ayında başlayan saldırıları karşısında ise İran'ın beklenen seviyeden daha az tepki verdiği görülmüştür. Örneğin, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Bakü'de okuduğu şiire mesnetsiz suçlamalarla verilen tepkinin çeyreği kadar bile İran'dan ses yükselmemiştir. Bu durumun en önemli sebebi, İran'ın P5+1 ülkeleri ile Viyana'da devam eden nükleer müzakerelerin zarar görmemesi isteğidir. Son İsrail saldırıları başladığı sıralarda İran'ın öncelikli gündemi Viyana'da devam eden görüşmelerdi. İsrail'e olan uluslararası diplomatik desteğin boyutu dikkate alındığında İran'ın Filistin konusundaki tonunu ayar-

laması ulusal çıkarları açısından elzemdi. Sonuç olarak bu durum İran'ın iç ve dış siyasetindeki ideolojik formasyonun son tahlilde pragmatizme üstün gelemediğini gösteren çok sayıda örnekten yalnızca biridir. ■

